

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ของศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบ ธ.ก.ส. บ้านผารังหมี หมู่ ๓ ตำบลไทรย้อย อำเภอนีนะมะปราง จังหวัดพิษณุโลก โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ คือ (๑) เพื่อศึกษาหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาการดำเนินชีวิตตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท และ (๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ของศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบ ธ.ก.ส. บ้านผารังหมี หมู่ ๓ ตำบลไทรย้อย อำเภอนีนะมะปราง จังหวัดพิษณุโลก

การวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยโดยการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา เอกสาร ตำราต่างๆ และทำการสัมภาษณ์เพื่อสนับสนุนข้อมูลให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย สรุปผลจากการวิจัย ผู้วิจัยพบว่า

๕.๑.๑ หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหาหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา ไว้ดังนี้

ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ แปลว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน หมายถึงประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการ หรือมีอาชีพที่สุจริตถูกต้องทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็นไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการประกอบกิจ อาจจะเป็นเงิน สิ่งของ ชื่อเสียง เกียรติยศ การยกย่องสรรเสริญ หรือกล่าวอย่างง่ายๆ ว่า เป็นผลประโยชน์อาจเป็นวัตถุหรือผลตอบแทนทางด้านจิตใจก็ได้ อาจเป็นสิ่งที่บุคคลทั่วๆ ไปปรารถนา การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะได้มาซึ่งประโยชน์นั้น จะต้องแสวงหาอย่างมีหลักการและมีแผนการ ซึ่งหลักการและแผนการนี้ เรียกว่าธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน อันมีอยู่ ๔ ประการ คือ (๑) ความขยันหมั่นเพียร (๒) การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด (๓) คบคนดีเป็นมิตร และ (๔) เลี่ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้

จากความหมายของทฤษฎีธัมมิกัตถสังวัตตนิกรม ๔ ทั้งข้อนี้ เป็นหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน และหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น คือ (๑) อุฏฐานสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบหาอุบายวิธีสามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี (๒) อารักขสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตราย หรือเสื่อมเสีย (๓) กัลยาณมิตตตา (การคบคนดีเป็นมิตร คือรู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนาสำเนียงศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา (๔) สมชีวิตา (การมีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ

รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ผืดเคืองหรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้ หลักความสำคัญของการปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ต่อตนเองปัจจุบันตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์นั้น พระธรรมปิฎกได้กล่าวไว้ในหนังสือธรรมบุญชีวิตว่า “คนที่เราจะเรียกว่ารู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนที่ทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง ก็เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไปนี้”

ความสำคัญของทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ อย่างนี้มีประโยชน์ มากมายหลายประการแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตนตาม รวมทั้งส่งผลดีไปถึงสังคมด้วย คือ (๑) ทำให้บุคคลสามารถสร้างหลักฐานได้อย่างมั่นคง (๒) ทำให้เป็นคนที่มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนเชื่อถือฟังนับถือ (๓) เป็นทางเสริมสร้างสัมพันธไมตรี (๔) ทำให้มีโอกาสได้บำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม (๕) เป็นแบบอย่างที่ดีให้บุคคลอื่นได้ปฏิบัติตามทั้งในด้านการงานและการดำรงชีวิต และ (๖) สร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้แก่ชาติทางอ้อม และช่วยลดปัญหาสังคมได้ตามหลักธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่ทรงสอนเกี่ยวกับเรื่องเงินๆ ทองๆ หรือเรื่องการบริหารจัดการทรัพย์สินหรือโภคทรัพย์ไว้อย่างครบวงจร เพื่อสร้างสมดุลแก่ชีวิตหลายเรื่อง อย่างเช่น หลักการสร้างประโยชน์หรือความสุขในปัจจุบันที่เรียกว่า ทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ ประกอบไปด้วย (๑) อุฏฐานสัมปทา หรือการหาทรัพย์ด้วยความขยันหมั่นเพียรในทางสุจริตชอบธรรม (๒) อารักขาสัมปทา หรือการรู้จักรักษาทรัพย์ที่หามาได้ (๓) กัลยาณมิตตตา หรือการรู้จักคบเพื่อนดีเพื่อไม่ให้ชีวิตถูกชักนำไปในทางที่เสื่อม และ (๔) สมชีวิตา หรือการรู้จักใช้จ่ายอย่างสมควรตามฐานะ โดยหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ นี้ถือเป็นหลักการพื้นฐานเพื่อการดับทุกข์ทางกาย อันเป็นความทุกข์ที่เกิดขึ้นง่ายและมีอยู่มากมายในสังคมปัจจุบันหากต้องการดับทุกข์ทางสังคม ทรงสอนหลักประโยชน์เบื้องต้นคือศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา

จากหลักการดังกล่าวมา มีสอดคล้องกับหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ ที่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า คนที่จะเรียกว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนที่ทำมาหากินที่ดี ตั้งตัว สร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ และ สอดคล้องกับหลักการดำเนินชีวิตของพระธรรมวิมลโมลี (บุญมา ป.ธ.๙) ที่กล่าวว่า ความรู้จักประมาณในปัจจุบัน อันเกื้อกูลแก่ความเป็นอยู่ ต่างโดยกิจเป็น ๓ สถาน คือ การแสวงหา การได้มาและการใช้สอยอาศัย และสอดคล้องกับที่ ไสว มาลาทอง กล่าวไว้ว่าความรู้จักความพอดี ความเหมาะสม รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร รู้จักประมาณในการจ่ายทรัพย์ รู้จักประมาณในการทำงาน รู้จักประมาณในการพักผ่อน รู้จักประมาณในการเล่น รู้จักประมาณในการเรียน ในการอ่านหนังสือ เป็นต้น รู้จักพอดี พอเหมาะดังกล่าวนี้นี้จัดเป็นมัตตัญญูตา นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดพระราชดำริเศรษฐกิจ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานไว้ให้พวงชนชาวไทยได้นำไปเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

๕.๑.๒ แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์

ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหาแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ของศูนย์เรียนรู้ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบ ธ.ก.ส. บ้านผาผึ้ง หมู่ ๓ ตำบลไพร่ชัย อำเภอนิคมบ่งช้าง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ผลจากการสัมภาษณ์ มีทั้งหมด ๔ ข้อดังนี้

ผลการสัมภาษณ์แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักอภฺฐานสํปทา พบว่า หลักอภฺฐานสํปทา คือหลักแห่งความขยัน ความตั้งใจ ความรอบครอบ ปฏิบัติงานด้วยความใจรัก เต็มใจ ตั้งใจ วิธีการการดำเนินชีวิตตามอภฺฐานสํปทา คือต้องขยันขันแข็ง ไม่ย่อท้อ ทำงานอย่างต่อเนื่อง ทำต้องมีการวางแผนงานล่วงหน้า ปฏิบัติตามแผนอย่างรัดกุม รอบครอบ เมื่อปฏิบัติตามหลักอภฺฐานสํปทา ข้อนี้จะทำให้ชีวิตสำเร็จในทุกๆ ด้านทั้งตนเองและครอบครัว เมื่อเกิดความเบื่อหน่ายต่องานที่เกิดขึ้น เฉพาะหน้า แก้ไขด้วยสติ มองโลกในแง่ดี ให้คิดถึงผลงานที่ทำ และเป้าหมายในอนาคตที่เราวางไว้ ทบทวนและจะก้าวข้ามไป นึกถึงคนที่ลำบากกว่าการทำงานทุกอย่างคือการทำหน้าที่ และเมื่อมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินชีวิตให้แก้ไขด้วยความสุภาพนุ่มนวล แก้ที่ละปม ทีละชั้น ทีละจุด ตามลำดับความสำคัญก่อนหลัง และหาโอกาสเพิ่มเติมความรู้และปรึกษาคนที่ประสบความสำเร็จ ประโยชน์โดยตรงของหลักอภฺารักขสํปทานี้ สามารถแก้ไขปัญหาคความเกียจคร้าน แก้ไขปัญหาการขาดความเพียร ละเว้นจากการประกอบกรงานอันเป็นทุจริต เป็นคนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ ดำรงตนอยู่ในสํมาอาชีวะ

ผลสัมภาษณ์แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักอภฺารักขสํปทา พบว่าแนวทางทางการดำเนินชีวิตตามหลักอภฺารักขสํปทา คือการรู้จักวิธีรักษาโภคทรัพย์ที่หามาได้โดยชอบธรรม ไม่ใช่จ่ายแบบสุร่ยสุร่าย รู้จักแบ่งปันทรัพย์สิน แบ่งเก็บ แบ่งออม แบ่งใช้ แบ่งส่วนต่างๆ ให้เหมาะสม ใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักประมาณในการบริโภคใช้สอย ไม่คบเพื่อนชั่วเป็นมิตร คบหาสมาคมบัณฑิต หลักอภฺารักขสํปทานี้สามารถมาใช้ในการแก้ปัญหาชีวิต การไม่รู้จักรักษาทรัพย์ ใช้จ่ายโดยไม่รู้จักประมาณตน การตั้งตนไว้อย่างเหมาะสม การรู้จักหาทรัพย์ที่ตนหามาได้โดยชอบธรรม

ผลการสัมภาษณ์แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักกัลยาณมิตตตา พบว่ากัลยาณมิตร คือการมีเพื่อนที่ดี การเลือกหาสมาคมกับเพื่อนที่เป็นผู้มีคุณธรรมประจำใจมีศีลเป็นต้น เป็นเพื่อนจริง เพื่อนแท้ ไม่หลอกลวง ไม่ปลอกลอก ไม่ว่าร้ายทั้งต่อหน้าที่ลับ เป็นเพื่อนที่มีความรู้ มีเมตตา นำพาไปพบแต่สิ่งดีๆ ไม่เอารัดเอาเปรียบ ไม่แนะนำในทางไม่ดี มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ผลสัมภาษณ์แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักสมชีวิตา พบว่าแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักสมชีวิตา คือการเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้ การใช้จ่ายในปัจจุบันีตามความจำเป็น รู้จักการดำเนินชีวิตพอประมาณ การดำรงชีวิตตามเหมาะสม พออยู่ พอกิน พอประมาณ ขยันหมั่นเพียร ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หลงวัตถุนิยม ดำเนินชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จัดทำบัญชีครัวเรือนโดยแบ่งรายรับ รายจ่าย รายเหลือ หมั่นประกอบอาชีพที่เป็นสํมาอาชีวะ ไม่คบคนพาล ไม่เป็นนักเลงการพนัน ไม่เป็นนักเลงหญิง นักเลงสุรา เทียวกลางคืน ดูการละเล่นต่างๆ ใช้จ่ายอย่างมีสติ ไม่ก่อหนี้สิน ดำเนินชีวิตตามหลักสมชีวิตา โภชนะมัตตัญญูตา และสันโดษ

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการนำวิจัยไปใช้

ในระดับครัวเรือนและสังคม

๑. ยึดหลักอภฺฐานสํปทานในการดำเนินชีวิต คือมีความขยันหมั่นเพียร ขยันในการปฏิบัติหน้าที่การงานโดยชอบธรรม ประกอบอาชีพอันสุจริต มีการวางแผน การปฏิบัติตามแผน การ

ทำงานตามขั้นตอน พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องจนเกิดความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจสอบ ตรา หาอุบายวิธี สามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี ไม่ท้อถอยในกิจการงานทั้งปวง

๒. ยึดหลักอารักขสัมปทาในการดำเนินชีวิต คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์ และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียรโดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตราย หรือเสื่อมเสีย จัดสรรโภคทรัพย์ให้เป็นส่วนๆ ทั้งรายรับ รายจ่าย รายเหลือ และบำรุงเลี้ยงสมณะ ชีพรามณ์มีผู้สืบทอดธรรม ตามสติกำลัง

๓. ยึดหลักกัลยาณมิตตตาในการดำเนินชีวิต คือรู้จักกำหนดบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร เป็น สัตบุรุษ ทรงคุณมีศรัทธา ศีล จาคะ และปัญญา

๔. ยึดหลักสมชีวิตาในการดำรงวิถีชีวิต คือพอเพียง พอประมาณอย่างมีเหตุผล มีปัญญา มีภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทันโลก ใช้ชีวิตไม่ฟุ้งเฟ้อยัก ไม่ประหยัดจนเกินงาม หลีกเว้นจากอบายมุขทุกชนิด ไม่คบคนพาล หมั่นเสวนากับบัณฑิต อยู่ในถิ่นที่เหมาะสม ตั้งแต่นไวชอบ ตามดำเนินตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๕. ดำรงตนเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ประกอบด้วยความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ เกื้อ เพื่อแผ่แผ่ เกื้อกูล รู้รักสามัคคีให้ความร่วมมือในกิจกรรมของชุมชน

๖. สร้างจิตสำนึกสาธารณะ มีสัมมาทิฐิมีความสมดุลในชีวิต ซื่อสัตย์ สุจริต และละเว้น ความชั่วและบาปทั้งปวง

๗. ขยันหมั่นเพียรในสัมมาอาชีวะ รักษาและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น สืบสานวัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงามตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และ ระบบนิเวศน์ส่วนรวม ไว้ให้ยั่งยืน

๘. ในภูมิภาคและหากสภาพภูมิประเทศเหมาะสมให้ทำเกษตรกรรม ทฤษฎีใหม่เพื่อสร้างความเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ อันเป็นรากฐานของการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนต่อไป

๙. ลด ละ เลิก การเสพย์และการใช้จ่ายในสินค้าและบริการที่กระตุ้นกิเลสและความโลภ ในระบบวัตถุนิยมและทุนนิยม และบริโภคนิยมแต่ใช้จ่ายอย่างพอประมาณและมีคุณภาพไม่ทำให้ชีวิตแร้นแค้นฝืดเคืองจนเกินไป

๑๐. จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ เพื่อถ่ายทอดความรู้ชุมชนต้นแบบ ให้ครอบคลุมทุกอำเภอในประเทศไทย

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นแนวทาง หรือมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป ดังนี้

๑. ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยศึกษาเพียงเรื่องแนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ในการประกอบอาชีพเท่านั้น แต่ยังสามารถขยายไปยังหลักธรรมในหมวดอื่นๆ เช่น หลักพรหมวิหาร ๔, จักร ๔, สัปบุริสธรรม ๗, มรรคมืองค์ ๘, สังคหวัตถุ, อปรีหานิยธรรม ๗ และ ทิศ ๖ เป็นต้น

๒. ควรศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสมชีวิตาในสถานศึกษา”

๓. ควบคู่การศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสมชีวิตาในการส่งเสริมธุรกิจครัวเรือน”
๔. ควบคู่การศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสมชีวิตาในการดำเนินชีวิตยุคโลกาภิวัตน์”
๕. ควบคู่การศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักสมชีวิตาในการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต”
๖. ควบคู่การศึกษาเรื่อง “การนำหลักสมชีวิตมาใช้ในการลด ละ ความโลภของบุคคลากรภาครัฐและเอกชน”
๗. ควบคู่การศึกษาเรื่อง “การนำหลักอารักขสัมปทามาใช้ในการออมทรัพย์ขององค์กร”
๘. ควบคู่การศึกษาเรื่อง “การนำหลักกัลยาณมิตตมาใช้ในการแก้ปัญหาเด็กแว่นในยุคปัจจุบัน”
๑๐. ควบคู่การศึกษาเรื่อง “การนำหลักอุฏฐานสัมปทาตามาใช้ในการแก้ปัญหาเด็กหนีเรียน ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน”
๑๑. ควบคู่การศึกษาเรื่อง “การนำหลักกัลยาณมิตตมาใช้ในการแก้ปัญหาเด็กติดเกมส์ ในยุคปัจจุบัน”
๑๒. ควบคู่การศึกษาเรื่อง “การให้คำปรึกษาด้านการเงินตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์”
๑๓. ควบคู่การศึกษาเรื่อง “การบริหารจัดการธุรกิจตามหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์”
๑๔. ควบคู่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์มาใช้ในการบริหารเศรษฐกิจชุมชน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
๑๕. ควบคู่ศึกษาหลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์มาใช้ในการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชนกับชุมชน ต้นแบบอื่น และนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาเปรียบเทียบกัน เพื่อจะได้รับผลการศึกษากว้างขวางมากขึ้น
๑๖. ควบคู่ศึกษา หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ในฐานะเป็นรากฐานเศรษฐกิจชุมชนแบบพอเพียงต้นแบบในสังคมไทย
๑๗. ควบคู่ศึกษา รูปแบบการพัฒนาธุรกิจกับวิถีชีวิตแบบทฤษฎีธัมมิกัตถสังคมนิยม
๑๘. ควบคู่ศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออมทรัพย์ตามแนวทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์